

לחנוכת ביהמ"ד של יחיד

לכן אמור כה אמר ה' אלקים כי הרחקתם בגוים
וכי הפיצותם בארצות ואהי להם למקדש מעט
בארצות אשר באו שם.

(יחזקאל יא, טז)

היכל ה' היכל ה' היכל ה' המה.

אחריהם 21/08/2018

(ירמיה ז, ד)

היכל ה' לפנינו נבנה כמו רמים, קסם חן ויפעה שפוך עליו, מלא הוד
והדר, זוהר ויופי. קירותיו מראות לטושות, חלונותיו עינים מזהירות, ספונ
גלת חמדה, ארון הקודש טבול בים הוד, מצודד לב ונפש, וכולו אומר
כבוד. לא תשבענה עינינו לראות ולבנו פחד ורחב, כי רוח קנו
בגוים ונופצנו בארצות, כי נתלשנו מעל אדמתנו ובחשך
נדהמנו, לא מאסנו ה' ולא געלה נפשו בנו, וישאיר לנו ניר בארצות
גלותנו, ויהי לנו למקדש מעט, לעודד רוחנו ולחזק כוחותינו, לבנות
בתים לשם ה' ולרומם היכלי תפארה לכבוד תורתו. פחד ורחב לבבנו
לראות, כי התורה הזאת עליה הורגנו כל היום, נסבול יד כל עמל ותלאה
ובה נחזיק בכל עוז, נחזיק ולא נרף ובתים לה נבנה בשמחה ובצהלה, ו"כל
מצוה שקבלו עליהם בשמחה עדיין עושים אותה בשמחה" (שבת קל, א).

הננו מתאספים בפעם הראשונה אל בית ה' זה, אשר בנהו מיסדו על
חצר היכלו ולא חשך כל הון בכדי לשכללו ולפארו; הננו מתאספים בו
בפעם הראשונה בכדי לחנכו ולקדשו, למסרו לתעודתו הרמה, לה'
ולצבור. עתה עלינו לתת חשבון לנפשנו איזה כח נוסף לנו ע"י הבית הרם
הזה, מה משפטו ומה נחנך בו?

אמרו חז"ל (מגילה כט, א): "ואהי להם למקדש מעט", א"ר יצחק: אלו
בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל. מן המאמר הזה אנו למדים, שבמ"ד
שבגולה הנם מעין מקדש עולמים. ואמרו ז"ל (ספרי, פ' בהעלותך): "כל

מקום שנאמר "לי" קים לעד ולעולמי עולמים. בכהנים הוא אומר: "וכהנו ל י", בלויים הוא אומר: "והיו ל י הלויים", בישראל הוא אומר: כי ל י בני ישראל עבדים", במקדש הוא אומר: "ועשו ל י מקדש".

והנה זה פשוט ומבואר לכל, דקדושת ביהמ"ד אינה שוה ממ ש לקדושת מקדש (עיין חת"ס חיו"ד סי' רפ"א), אלא שיש לשניהן דמיון ושיווי, כי על כן יקראו "מקדש מעט", ועלינו לבאר איך ובמה נשתוו.

כתיב (מלכים-א ו,ד): "ויעש לבית חלוני שקפים אטומים", ואמרו ע"ז רז"ל (מנחות פו,ב ובהרחב הדברים בתנחומא, מובא בילקוט מלכים שם): "א"ר אבין הלוי: את מוצא מי שבקש לעשות לו חלונות עושה אותם רחבות מבפנים וצרות מבחוץ, למה? שיהיו שואבות אור, אבל חלונות של בית המקדש היו רחבות מבחוץ וצרות מבפנים, למה? שיהיה האור יוצא מבית המקדש ומאיר לעולם. וכה"א: "והארץ האירה מכבודו", ואין "כבוד" אלא בית המקדש, שנאמר: "כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו", האור יוצא מביתי ואני צריך אורה? לפי שנאמר: "ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך", לא בשביל שאני צריך אורה אלא בשביל להאיר לך – "ויקחו אליך שמן".

המקדש, לא משכן לה' הוא, כי מלא כל הארץ כבודו, ככתוב (ישעיה סו,א): "השמים כסאי והארץ הדום רגלי איזה בית אשר תבנו לי ואי זה מקום מנוחתי", אלא לנו הוא, בכדי שנקבל אורה ושפע קודש היורד עלינו כבדרך צנור במדה מרובה. מורא המקדש המקנן בלבנו, "שלא ממקדש אתה מתירא אלא ממני שהזהיר על המקדש" (יבמות ו,ב), שפע קודש החופף בו עלינו ורוממות עליון אשר נחזה ברוחו יכשירונו לשעבד לבבנו לאבינו שבשמים, לטהר רוחנו ולזכות נפשותינו לעבודתו ויראתו, להתרומם על ולהדבק באהבתו, בבוא ישראל אל הבית המרומם לשפוך שיח לפני שוכן מרומים, ימלא רעיונות קודש ומחשבות נעלות, יפשוט לרגעים לבושו החומרי ויתנשא לעולם שכולו אורה, כולו אצילות ומרחב-יה. בעלותו לרגל שלש פעמים בשנה, בהתאסף שבטי ישראל יחד בשנות השמיטה הפנויות מעבודה אל הר ה', יעסקו בתורה ועבודה, בעיון ומחשבה, ושפע טל אורות יינקו ממרום מראשון, ממקום מקדשנו. והרושמים וההפעלות האלה אשר יטבעו בלבם ברגעים המאושרים והנשאים האלה, ימלאו כל בתי נפשם ויעשו פרי לקדש את האדם ולרוממו מעלה מעלה עד שיהפך לבו למקדש מלכו של עולם ולמשכן לה' צבאות, ככתוב: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", "ונתתי משכנתי בתוכם". וכ' האלשי"ך ז"ל (במלכים שם) שלא אמר "ושכנתי

בתוכו" אלא "בתוככם", לפי שעיקר המשכן הוא בלב הצדיקים והישרים, ובאמצעותם שורה בבית, כדרך שאמרו "האבות הן הן המרכבה", וכעין זה מבואר בס' החינוך (מצוה צ"ה) שנביאו להלן. וכך אמרו (ב"ר ופסיקתא, מובא בילקוט תשי"א): "צדיקים יירשו ארץ וישכנו לעד עליה" – ורשעים היכן הם? פורחים באויר? אלא "וישכנו לעד עליה" – ישכנו שכינה עליה". ואמר הנביא "ובאו בה פריצים וחללוה" (יחזקאל ז, כב). ועיין במס' ע"ז (נב, ב). וזש"ה (מלכים שם): "הבית הזה אשר אתה בונה אם תלך בחקותי ואת משפטי תעשה ושמרת את כל מצותי ללכת בהם וכו' ושכנתי בתוך בני ישראל". וכה"א (ירמיה ז, ג): "כה אמר ה' צבאות אלקי ישראל: הטיבו דרכיכם ומעלליכם ואשכנה אתכם במקום הזה, אל תבטחו לכם אל דברי השקר לאמר: היכל ה' היכל ה' – שהיכל ה' יגין עליכם, כי – היכל ה' המה", רק המה בית ישראל היכל ה' הנמו, רק בלבם משכנו, ולכן "הטיבו דרכיכם ומעלליכם" שאז רק אז תהיו אתם היכל ה' ובאמצעותכם אשרה שכינתי גם בבית הזה כאמור. ולכן אמר ה' לשלמה: "הבית הזה אשר אתה בונה" אימתי יהא ראוי להשרות שכינה? – "אם תלך בחקתי ואת משפטי תעשה ושמרת את כל מצותי ללכת בהם", שאז "ושכנתי בתוך בני ישראל", שיהיה משכני בלבבם וע"י אמצעותם תשרה שכינתי בבית הזה ויצאה אורה לעולם כולו.⁶⁹ וכך אמרו בפסיקתא (מובא בילקוט תשי"א): "ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן" – "להקים המשכן אין כתיב כאן אלא להקים את המשכן" מה הוקם עמו? (כלומר "את" לרבות) עולם הוקם עמו, שעד שלא הוקם המשכן היה העולם רותת, משהוקם המשכן נתבסס העולם.

ועד"ז שהצדיקים עצמם הם אמצעים להמשכת קדושה למקדש והם "משכינים שכינה בארץ" יש להמתיק מאמרם ז"ל (פסחים פח, א) "מאי דכתיב והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל ה' ואל בית אלקי יעקב" – "אלקי יעקב" ולא אלקי אברהם ויצחק? אלא לא כאברהם שכתוב בו "הר", שנאמר: אשר יאמר היום בהר ה' יראה; ולא כיצחק שכתוב בו "שדה", שנאמר: ויצא יצחק לשוח בשדה, אלא כיעקב שקראו "בית", שנאמר: ויקרא שם המקום ההוא בית אל". והמאמר סתום, מהו ענינים של הר, שדה ובית, ולמה לא קראוהו גם אברהם ויצחק בשם בית?

⁶⁹ אח"ז ראיתי בעיקרים מאמר א' פרק ג' שכתב: "שהשכינה שורה בישראל באמצעות התורה כמו שנאמר: ושכנתי בתוך בני ישראל". וכתב המפרש בשרשים שכוונתו לפסוק דמלכים א, ו' דכתיב לעיל מיניה: "אם תלך בחקתי ואת משפטי תעשה ושמרת את כל מצותי וגו' ושכנתי בתוך בני ישראל", א"כ בהדיא משמע שהשכינה שורה ע"י התורה. אבל אין לפרש שר"ל הפסוק הנאמר בשמות כ"ט כי שם משמע שע"י המשכן השכינה שורה. והיינו הך וילמד סתום מן המפורש.

וע"פ הדברים האמורים יש להמתיק שמליצתם היא עד"ז: שהשם "מדבר" יונח על המקום שאינו מעובד ומיושב כלל, השם "הר" יונח על המקום שאינו כבר כמדבר אבל עדיין אינו מעובד ומיושב כדבעי, מפני שיעבוד ההרים קשה; ושם "שדה" יונח על מקום מעובד ומקולטר כבר בידי בנ"א אבל אין ישיבתם התמידה בו; ושם "בית" יונח על ישוב גמור ותמידי. והנה אחרי שהקב"ה משרה שכינתו על המקום באמצעות הצדיקים, דהיינו שע"י עבודתם הקדושה הם מקדשים גם את המקום ומפיצים עליו קרני אורה, מסתבר ומתקבל על הדעת שבה במדה שתרבה ותתמיד עבודת הצדיקים במקום ההוא בה במדה תרבה ותגדל קדושתו. ואינו דומה מקום המיוחד לעבודת הלב של צדיק אחד למקום שמשמש כינוס לצדיקים הרבה שכאו"א מוסיף להמשיך עליו קדושה יתירה ושפע אורה. ולכן בהיות אברהם אבינו הראשון אשר העיר ממזרח צדק והחל לקרוא בשם ה' עליון בהר המוריה להשליט בו מחשבות קודש ולהמשיך באמצעותו קדושה עליו – קראו ה' שהוא מעובד ולא לגמרי. וכאשר בא יצחק והוסיף להמשיך באמצעותו קדושה עליו – קראו ש"ד ה' שכבר נהפך בעיבוד קדושתו כדמיון שדה, וכאשר בא יעקב והוסיף עוד קדושה על קדושת המקום, הנה הגיע למרום מדרגתו עד שנקרא ב"ת. ולכן אמר שבימות המשיח יאמרו העמים לכו ונעלה אל "בית אלקי יעקב". דאף שתמלא כל הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים בכ"ז קדושה יתירה ותוספת שפע אורה תהיינה בהר המוריה, שהוא יהיה בבחינת ב"ת אלקי יעקב.

הנה כי כן עיקר המקדש הוא ה' אור ה' שיוצא ממנו לעולם. ולכן אמרו חז"ל (ברכות לג,א): "גדולה דעה שניתנה בין שתי אותיות, שנאמר: כי אל דעות ה' וכו'". גדול מקדש שניתן בין שתי אותיות, שנאמר: "פעלת ה' מקדש ה'", ר"ל שעיקר המקדש הוא מה שמביא אור ה' לעולם להכרת ה' המרומם והנשגב. וכן גם הדעה האמיתית מביאה אורה לעולם להכיר את מי שאמר והיה העולם. ולכן "א"ר אלעזר: כל אדם שיש בו דעה כאילו נבנה בית המקדש בימיו, דעה ניתנה בין ב' אותיות, מקדש ניתן בין ב' אותיות". וכן אמרו (מנחות ק"א): "תלמידי חכמים העסוקין בהלכות עבודה מעלה עליהם הכתוב כאילו נבנה מקדש בימיהם". וכן אמרו (שבת ק"ט,א): "אין מבטלין תינוקות של בית רבן אפילו לבנין בית המקדש". ויותר מזה מבואר באמרם ז"ל (מכות י"א): א"ל הקב"ה (לדוד): "כי טוב יום בחצריך מאלף" – טוב לי יום אחד שאתה עוסק בתורה לפני מאלף עולות שעתיד שלמה בןך להקריב לפני על גבי המזבח.

ובזה נדמו אליו "בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל" להיות גם הם ל"מקדש מעט", כי גם מהם תצא תורה ואורה לישראל. גם מהם יורד שפע זך וזהרה לעולם. גם מהם יפוצו מעינות הדעת והבינה הטהורה – והיו קודש. וכמ"ש חז"ל (פסחים פז,א): "אני חומה ושדי כמגדלות וכו'", אני חומה – זו כנסת ישראל, ושדי כמגדלות – אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות, ר"ל שהם בתור שדים להניק את העם לחכמו ולחנכו בנפש וברוח – על ידי התמדת וריבוי למוד התורה בבתי מדרשות, ע"י התמדת וריבוי העבודה שבלב, זו תפילה, בבתי כנסיות עבודה תמה וזכה, עבודה טהורה וברה. ע"י שני אלה הנאחדים יחד בבתי מדרשות שבימינו, – המשמשים לבית תפלה ובית המדרש כאחד – ישכינו בהם קדושה וטהרה וכל חללם מלא אורה מרעיונות קודש ומחשבות טהורות, ובאמצעותם יושפע בהם ממרום קדושה יתירה והיו ל"מקום מקדש", כמו שאמרו חז"ל (ברכות ו,א): "מנין שהקב"ה מצוי בביהכ"נ? שנאמר: "אלקים נצב בעדת אל וכו'", ומנין לשנים שיושבין ועוסקין בתורה ששכינה עמהם? שנאמר: "אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וגו'". וכשם שבמקדש עיקר קדושתו ומעלתו לא בבנינו החומרי, לא ביפעתו והדרו, לא בכספו וזהבו, כ"א בשפע הרוחני היורד דרך בו על ראשי ישראל, באורה שיוצאת ממנו לעולם, ככה גם בבתי מדרשות לא תפארת הבנין ויופי שכלולו הם העיקרים אלא התורה השופעת מהם.

ולפיכך הפליגו חז"ל במעלת התפילה בבית הכנסת דוקא, כמ"ש ז"ל (ברכות ו,א) "אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בביהכ"נ, ו"ר' אמי ור' אסי וכו' לא מצלי אלא ביני עמודי היכא דהוו גרסי" (שם ח,א) לפי שזה "בית אלקים וזה שער השמים" להמשיך על האדם שפע קדושה ולהכשיר את תפלתו למדרגה יותר גבוהה.

* * *

ובמקהלות כוונתי את לבי כלפי הצריכים לסבירת אוזן לבאר דברי חז"ל שיסודתם בהררי סוד על ידי קירובם אל המוחש והנתפש בשכל, וכלפי האומרים: "אנשים פשוטים אנחנו ולא לנו ענין השפעה זו". והראיתי פנים מסבירות, שהענין הנשגב של קדושת המקום, של קדושת בית הכנסת כ"מקדש מעט" והשראתה על ידי הצדיקים מוסבר ומתקרב אל השכל גם על דרך הטבע המוחש, וכי מדרגות מדרגות יש בהשפעה זו וקבלתה לפי ערך כל איש וכל אדם מישראל ראוי ומוכשר לה. ולתכלית זו נשלחה לפנינו דברי אחד הקדמונים ז"ל, הוא בעל ספר החינוך (מצוה

צ"ה), אשר הואיל לגשת אל הקודש בטעם מצות בנין בית הבחירה, וזה לשונו^{הוצר החכמה} ההוא:

"ואכן מיראתי להתקרב אל משכן ה', כי ידעתי כל הקרב הקרב אם לא יתקדשו למדי לא יראה בבית וחי וכו', אמרתי גם אני אגיד עצתי, ואערוך התנצלותי נגד זקני.

ידוע הדבר ומפורסם בינינו, העם מקבלי המצות כי שבעים פנים לתורה ובכ"א שרשים גדולים ורבים, ולכל שורש ושורש ענפים, כל אחד ישא אשכול גדול של פירות נחמדים להשכיל לבות, יום יום יוציאו פרח לשוקדים עליהם, פרחי חכמה ושכל טוב, כל עינים מאירות ורחבה ונסבה עומק חכמתה עד שאין כח באדם להשיג תכליתה, כמו שהעיד המלך החכם: "אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני". ועכ"ז אין להרפות ידי העוסק בה, כי אם מעט ואם הרבה ממנו יאכל כולה מתוקה. ואם יש כמה אשר מפרי עץ הגן לא תשיג ידם לקחת יקחו להם עליהן לתרופה. ואנכי, עם דעתי גדול ערכה ורוב עמקה וכי פליאה ממני נשגבה, פערתי פי לדבר בה. ואסמוך במה שלמדוני רבותי: "ליגרוס אינש אע"ג דלא ידע מאי קאמר, שנאמר "גרסה נפשי לתאבה".

דע, בני, כי כל אשר יגיע אצל השי"ת בעשות בני אדם כל מצותיו איננו רק שחפץ השי"ת להטיב לנו. ובהיות האדם מוכשר ומוכן בעשיית אותן המצות לקבל הטובה אז ייטיב אליו ה', ועל כן הודיעם דרך טוב להיותם טובים, והיא דרך התורה, כי בה יהיה האדם טוב, נמצא שכל המקיים מצותיו השלים חפצו כאשר הוא ראוי אז לקבל טובתו וכו'.

ויש בעושי המצוות ישימו מגמת פניהם אל הטובה המעותדת אליהם בעשייתן לבד, כי ידעו שבסיבתן תנוח עליהם הברכה והטוב, ואל הכוונה ההיא יתעסקו בהם לעולם, ואלה חלקם בחיים וזוכם לעדן גן אלקים, ואולם לא הגיעו אל תכלית הכונה הטובה. אבל יש אשר זכו ונתן להם השי"ת לב ולדעת ולהכיר במדותיו המעולות, ומתוך הכרתם יתקשרו מורשי לבבם באהבתו קשר חזק ואמיץ עד שישלמו כל כוונת הכנת גופם כדי להשלים חפץ השי"ת, לרוב חשקם אותו. ואל התועלת המעותדת להם בעסק ההוא לא ישיתו לב. והיא המעלה הגדולה שעלו עליה האבות הקדושים השלשה, והרבה מבניהם אחריהם, זכר כולם לברכה, וזאת היא המדרגה העליונה שאפשר לבן אדם לעלות.

ומעתה, בהיות הנחת דעתנו ע"ז בענין מצותיו ב"ה, תחייב אותנו לומר, כי בנין בית לש"י ועשותינו בה תפלות וקרבנות אינו אלא הכל להכין בלבבות לעבודתו יתעלה וכו'. הלא ידועים הדברים וברורים שהכל להכשר גופותינו, כי הגופות יוכשרו ע"י הפעולות הטובות ורוב התמדתן

מחשבות הלב מטהרות מתלבנות מזדקקות וכו'. וע"כ ציונו לקבוע מקום שיהיה טהור ונקי בתכלית הנקיות לטהר שם מחשבות בני איש ולתקן לבבם אליו בו. והוא ב"ה בחר אותו המקום והכינו אל הטובה לבני אדם, אולי מהיותו אמצעות העולם בכיון והאמצעות נבחר מן הקצוות, או מן הטעם שיהיה ב"ה היודע, ומתוך הכשר המעשה וטהרת המחשבה שיהיו לנו שם יעלה שכלינו אל הדבקות עם השכל עליוני, וע"ד הפשט על הצד הזה נפרש שריית השכינה במקום ההוא. ואע"פ שהאמת כי אמרו ז"ל: "קדושתן עליהם אפילו כשהן שוממין", שמשמע בזה שאין כל סיבת שריית השכינה שם מצד העובדים, אפ"ל כי אותו המקום בחרו האל לברך בני האדם אשר ברא ממנו, כמו שאמרנו, וכמו שהיה חפצו לשלוח נביא להורותם דרך ילכו בה ויזכו לקיום נפשותם, כמו כן חפץ בחסדיו הגדולים לקבוע להם מקום בארץ שיהיה נכון אל טובת הבריות וזכותם, וכ"ז מחסדיו על בריותיו. ומכל מקום לעולם התרבה שם הברכה והקדושה לפי הפעולות הטובות שיעשו שם בני אדם, ואז עם הפעולות הטובות יפתחו מעינות הטוב כנגדו, כי באמת אינו דומה קדושת המקום בחורבנו לקדושתו בישובו. עד כאן לשונו הזהב.

וזה מתאים בעיקרו לדברי האלשי"ך ז"ל ולאשר כתבנו למעלה. ועל יסוד דברים אלו ומהסתעפותן נראה שמדרגות מדרגות יש בקדושת המקום. דבפשוטן של דברים הנרצה שקדושת הבית הנבחר והמרומם נובעת בעצמותה מהררי הסוד, שהמקום ההוא משמים קדשוהו להיות צנור מזוכך לקבלת והפצת שפע קדושה יתרה ומרובה משאר מקומות, כמו שאמרו: "קדושתן עליהן אפילו כשהן שוממין". וכמו שאמרו פסחים (קיד, א) שבית המקדש נברא קודם שנברא העולם, ומסתמא מעין זה חזו גם בבתי כנסיות ובתי מדרשות שקראו להם "מקדש מעט", שחלק ואצל גם להם מעט מעין קדושת המקדש, אבל יחד עם זה יש בהם קדושה גם ממדרגה נוספת שנפשות הצדיקים, שעליהן אמרו שהן הם המרכבה, תשמשנה צנור היותר מזוכך להמשכת קדושה ממקורן ולהפצת קרני אור סביבותן, ועל ידן מתרבה הברכה והקדושה במקום ההוא לרגלי הפעולות והמחשבות הקד' שלהן שם. וממוצא הדברים יבקע לנו קו אור לתפוס, שעוד מדרגה יותר נמוכה יש מקדושת המקום שתבואר לפנינו שהיא משפעת גם על בני אדם נמוכים בהכשרם ושהיא נופלת בפשיטות גם על בתי כנסיות ובתי מדרשות. ואם לא הונחה הכוונה על זה ביחוד, הנה בא הוא כטפל ואגב אורחא כדרך המאור שמפיץ קרנים גם למרחוק, ובמקום נפלם יהיה אור בהיר אף שלא הואר המאור בכוונה תחילה בשביל זה

דוקא. ועד"ז ביארתי במק"א מה שאמרו ז"ל (סנהדרין לד,א): "אחת דבר אלקים שתים זו שמעתי כי עז לאלקים – מקרא אחד יוצא לכמה טעמים", ואמרו עוד (שבת פח,ב) "ה' יתן אומר המבשרות צבא רב" – כל דיבור ודיבור שיצא מפי הגבורה נחלק לשבעים לשונות. תנא דבר"י: "וכפטיש יפוצץ סלע" – מה פטיש זה נחלק לכמה ניצוצות, אף כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא נחלק לשבעים לשונות". וכבר נדחקו רש"י ותוספות בביאור מאמר זה, שמדמה דברי תורה לפטיש שמתחלק לכמה ניצוצות כך מקרא אחד לכמה טעמים, והרי אין הפטיש מתחלק לניצוצות אלא הסלע? ורש"י זכרנו לברכה בשבת שם פירש: "מה פטיש מתחלק ה ס ל ע על ידו לכמה ניצוצות". ^{אוצר החכמה} והוא דחוק, דהוה ליה לומר מחלק ולא "מתחלק". והתוס' הקשו נמי על פירוש זה שהד"ת נמשלו בקרא לפטיש, והם עצמם מתחלקים לכמה טעמים ואינו דמיון גמור, ועי' בתוס' שנדחקו שם. כמו"כ אינו מדוקדק לי מה שתפסו ז"ל לשון "ניצוצות" ולא נקטו לשון "חלקים" לומר שמתחלק לחלקים הרבה. וע"פ האמור ^{אורח חיים} יתבאר יפה, שכוונתם היא: דאף שמקרא אחד יוצא לכמה טעמים, בכ"ז בודאי עיקר כוונת המקרא הוא כפשוטו ואינו יוצא מידו לעולם, והטעמים האחרים הם רק כדברים צדדיים הבאים ממילא, שלא הונחה בעיקר הכוונה עליהם, כזה שמעלה פנס להאיר רק פנה ידועה שממילא הוא מפיץ קרנים על כל סביבו, שכן הוא מטבע האור שאינו מצטמצם רק במקומו אלא מפיץ קרנים ומביא אורה וברכה גם למרחוק. ואם באש חמרי כך, שהוא אחד מאלפי רבון מעשי ידיו של מי שאמר והיה העולם, בדברות של הקב"ה שהן מקור האורות עאכ"כ. וע"ז נמלץ יפה "וכפטיש יפוצץ סלע", שהבא לפוצץ סלע ע"י פטיש עיקר כוונתו היא רק לפוצץ את הסלע לשבבים, אלא שאגב אורחא מוציא הפטיש גם ניצוצות אש ואור רבים, כך מקרא אחד מלבד פשוטו העיקרי וכוונתו המיוחדת יוצאים ממנו קוי-אור למרחוק ומתחלק לכמה טעמים להאיר האורות רבות על ענינים שונים ולהפיץ נוגה מרובה, ללמוד דבר מתוך דבר וללמד בינה עמוקה.

ולדעתי, על יסוד זה הרבו הראשונים ז"ל לגלות פני הלוט בטעמי המצות בפנים נגלים על הנסתרים, דאף שעיקר ענין והכוונה העיקרית שהונחה ביסודן הם נשגבים ונאצלים, בכ"ז יחד עם זה יסתעפו לנו טעמים גלויים וענינים צודקים מצד עצמם, שכל המצות משמשות לאושר האדם גם פה בארץ מטה ע"פ החוקים החמרים שנטע ה' בטבע העולם התחתון. וככה גם בענין קדושת המקום של בתי כנסיות ובתי מדרשות למטה מן ענינו העיקרי כאמור למעלה נשכיל למצוא גם ענין צדדי שיסובב להם גם

ענין קדושה ממדרגה יותר נמוכה, ממדרגה טבעית, ע"פ החוקים השולטים לעינינו בעולם התחתון בגלוי, המכתיר את המקום בקדושה יתרה, כמו שיבואר. והענין הזה כבר נתפס בשכל כל אדם שהוא שותף גם לבתי כנסיות ובתי מדרשות וממנו יושפעו כל בני אדם, גם הנמוכים בהשכלה ודעת ה', כאשר נבאר.

ידוע, שלפעמים יראו במרומי האויר מחזות שלמים מתמונות שונות, כמו גדודי חיל לוחמים זב"ז עם כל מערכת קרב ומלחמה, המון גדול חוגג, וכדומה, ותלבשתם וכליהם יוכיחו בהם טפוס של דור מדורות עברו שהיו בארץ לפני הרבה מאות שנה. והתמונות כה חיות, כה מדויקות עד שלא יאומן לרואיהם כי רק מחזה הוא ולא מעשים בפועל. סבת החזיון יבארו חוקרי הטבע בזה: שכל תנועת חומר ופעולתו מצטלמות תיכף באויר ומשאירות רושם ניכר, וקבוצות הרושמים האלו שטות ברחבי האויר עד שתנופצינה לרסיסים לסיבות שונות. אולם לעתים רחוקות יקרה שקבוצה שלמה כזאת נשאת מאות שנה באויר מבלי שתפגוש כל סותר על דרכה ותשאר קימת בשלימותה, וכאשר תגיע בסבובה לחוג ראותנו תתיצב כתמונה חיה לפנינו. (ומה קרוב לפי"ז גם בדרכי הטבע הגלויה והפשוטה מה שיסד הפיטן: "ותפתח את ספר הזכרונות ומאליו יקרא וחותם יד כל אדם בו", וכמו שהמליצו ז"ל: "הפנקס פתוח והיד כותבת", ומה יענה אדם ליום הדין ומה ישיב ליום תוכחה לנגד מעשיו והגיגיו בכל ימי חלדו העומדים לפניו בתמונות חיות וקימות). כמו"כ נדע שפעולות הדיבור והשמע באות עי"ז שהקול מנדנד את האויר ומוליד בו גלים, והגלים האלה הולכים ומכים על עור התוף של האוזן, ו"המקבת" שבאחוריו מגיעה לעורק השמע. ועל יסוד זה נבנה לנו השערה אחת: שכשם שבשעת פעולת הדיבור כלי הדיבור מתנדנדים ועי"ז נולדה תנועת האויר, ככה גם בשעת פעולת המחשבה כלי המחשבה, דהיינו רקמת המוח, מתנדנדים נדנוד כל שהוא ועי"ז נולדה ג"כ תנועת אויר קלה ו"הרהור כדיבור דמי". וכשם שבדיבור ושמע יש אורגן מו ל י ד התנודה, דהיינו כלי הדיבור, ואורגן מקבל רושם התנודה, דהיינו האוזן, ככה גם במחשבה יש אורגן מו ל י ד התנודה, ואיזה אורגן, חלק בתאי המוח, מקבל רושמי התנועה, שואב אל תוכו גלי המחשבה שבאויר. והיה בחשוב אדם איזו מחשבה יוליד על ידי זה גלים מתאימים באויר, והגלים האלה נקלטים לפעמים לבית קבול של איש אחר, ובזרמם לתוכו מעוררים במוחו תנועה כאותם הנדנודים עצמם שבמוח הראשון, ובעקב זה תולד גם בו אותה המחשבה עצמה שחשב הראשון, ממש כפעולת הטיילפון. אמנם בהיות גלי המחשבה קלים ועדינים מאד, ינופצו על נקלה

בתוך שאר תנודות האויר המסבבם, ולא יגיע לבית קבול גלי המחשבה של אחרים רק במקרים רחוקים מאד המתאימים לתנאים ידועים. ועל יסוד זה יפתח לנו פתח להבין חידת ההיפנוטיזם, שאיש אחד פועל ועושה ע"פ מחשבות רעהו, המהפנט, לפי שגלי המחשבה היוצאים ממנו האחרון נקלטים במוח הראשון ונולדה בו גם אותה המחשבה עצמה. אמנם גם פעולת ההיפנוטיזם תמצא לה מקום, ע"פ הרוב, רק באנשים חלושי העצבים ולא בבריאים ואמיצים במקצוע זה. כי הנה נחזה בעלות מטיף בעל כשרון הבמתה לישא וליתן באיזה שאלה ויסיק מסקנותיו יסכים ה' עם עמהן ויחשבון לאמת שבאמת; ועלה אחריו רעהו וחקרו וסתר כל דבריו והוציא מסקנות אחרות, ושב ה' עם והסכים עמהן, וחשב הראשונות לבטלות והאחרונות לאמיתיות; וחזר ועלה הראשון וחזק את בדקיו והחזיק מסקנותיו הראשונות ושב גם ה' עם להסכים עמהן ולהאמין בהן. אולם כזאת יקרה רק לקהל שומעים קלושי דעת, שכח שופט ומבקר עצמי ומקורי פעוט אצלם, שמבלתי הכשרם לנתח ולבקר מחשבות אחרים יקבלון כתורה שלמה באין כח מנגד להן. אבל כשיהיה קהל שומעים בעלי דעה הגונה וכח שופט ומבקר מקורי, שרב כחו להתנגד למחשבות אחרים ולבקרן בכור הבקורת האישית – אז תהיה אחת משתי אלה: או שלא יקבלו מתחילה מסקנות הנואם הראשון, אם תצאנה לא צודקות מתוך כור בקרתם, או, אם יקבלון כאשר ימצאון לצודקות ע"פ בינתם, לא במהרה ישנו את דעתם ולא יזניחון על נקלה בגעת בהן דברי הסותר. וכמשפט הזה אנו רואים גם בפעולת ההיפנוטיזם, שרק בחלושי עצבים תמצא מקום. ולא עוד אלא שגם על אלה האחרונים יפעל ההיפנוטיזם רק אחרי הביאו את המהופנט למצב של שינה והשבתת כח החושב שבו, שאז ישבת או ימק כח המבקר והמנגד ועל נקלה יקלט מחשבות הבאות אליו מן החוץ. וחזיון נפלא הודיעו העתוננים באשה ובתה, שכל מה שחשבה האם ידעה הבת גם בהיותה במצב נורמלי וער. והוא מתבאר ע"פ היסוד האמור, שבהיות האם ופרי בטנה קרובים בכלל בטבעיהן נזדמן שהיו אורגני האם והבת שוים מאד זל"ז ובית קבול גלי המחשבה התאים לאורגן מוצאם, ולכן על נקלה קלט גלי המחשבה גם במצב נורמלי.

אחר זמן קראתי הרצאה של חוקר מפורסם בפאריז, שתפס ככל דברינו בהיפותיזא הזאת וקבע בה מסמרות בהוכחות וראיות. והדברים האלו באים ומטפחים על פני המטילים ספק במה שאמרו חז"ל: "דע מה למעלה ממך: עין רואה ואוזן שומעת" ושה' חודר כל חדרי בטן בוחן כליות ולב,

יודע מחשבות אדם ויצרי מעללי איש, שאם לברואיו חלק כוחות כאלו – מקור כל המקורים ועילת כל העילות על אכו"כ, ו"מבשרי אחזה אלוה". ואפשר שעד"ז יובן לנו החזיון אשר נחזה תדיר, שבנשוב בעולם איזה רוח או אידיאה חדשה, מיד ימצאו להם מתנבאים גם בעיירות נכחדות ובפנות נדחות, שדברי מחוללי הרוח לא הגיעו כלל אליהם ואזנם לא שמעה שמץ מנהם. לפי שבשלוט בעולם רוח ואידיאה אלו ואנשים הרבה יתמידו לטפל ולחשוב בהם, ירבו גם גלי מחשבות אלו לשוט באויר העולם, ומקצת מריבוים לא ינופצו וקבוצות קבוצות שלמות תגענה בדרך הלוכן לפנות נדחות אלו ופגעו בקלי הדעת וקלטון והתנבאו גם המה ברוח זה. ולכן בנשוב בעולם רוח פרצים תתגלה לעינינו אפידימית הרוח בכל קויה ושרושיה, (פסיכוז כללי), ולהאיש המתנבא בשעת המגפה כזאת אומר: "זוהי מחשבתי ושיטתי". יכולנו לומר: חביבי! אפשר שלא מינה ולא מקצתה. אפשר שאין אתה חושב והוגה דעות כלל, אפשר שאין זו מחשבתך ולא פרי רוחך כלל. קבוצות קבוצות של גלי מחשבה זו שטות בעולם ופגעון בחוץ ותקלטנה בך. ואדרבא, דוקא שבשביל היותך קל הדעת, קלוש כח הבקורת והניגוד ההגיוני לא עצרת כח לנתחן ולבקרן ותקבלן כמו שהן, אבל לא מחשבותיך ולא פרי רוחך הן. מן החוץ באו ונקלטו בך ואתה תחשבן למקוריות לך. נסחף אתה בזרם ככפיס עץ מבלי דעת – ולא שט עמו מכח עצמי; נשא אתה ברוח כמוץ נדף מבלי רצון – ולא פורח עמו מכח מקורי. קל הדעת אתה, ולכן רק עם הזרם והמודה המקובלת דרכך, אם טוב ואם רע, אש ישר ואם עקלתון, ונתיבות חכמים לא תדע ולא תכיר ואליהן לא תגיע.

מן האמור הננו למדים אגב אורחא תוכחת מוסר בדרך החיים עד כמה גדול כחה של מחשבת פגול והרהורי עבירה, שמלבד הפגם למהרהר עצמו ומלבד פגמו בעולם הרוח, הנהו משליט עי"ז גלי הרהורי עבירה בעולם, מגביר את יצרן בין בני אדם ומכשיל את הרבים. ו"הרהורי עבירה קשין מעבירה" (יומא כט,א). אלא שה' ברחמיו על ברואיו, בידעו את יצרם הרע שלא ינצלו ממחשבות רעות, הטה כלפי חסד שאם "חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה, ומחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה" (קדושין מ,א יעו"ש), ורק במחשבת עבודת גלולים נענש, לפי שהיא חמורה, ועוד דכיון דעיקר האמונה בלב היא, א"כ במחשבה זו כבר נעשה גוף העבירה במלואה.

וע"פ הדברים האלה מתבאר לנו כבר שענין קדושת בית הכנסת מלבד עיקר ענינו הנשגב הכמוס יש להטעים ולהסביר גם בדרך חוקי הטבע

הגלויים ומובנים לכל, לפי שאף שגלי המחשבה בהיותם שטים ב ר ח ב י ה א ו י ר זעיר שם זעיר שם מתנפצים ונאבדים, אמנם אם המון אדם רב יתמידו לחשוב מחשבות טהורות ונעלות ב מ ק ו מ י ו ח ד קרוב לשמוע שלרגלי הריבוי וההתמדה תשלוטנה תמיד קבוצות קבוצות מגלי המחשבה לא מנופצות ב מ ק ו מ ה ה ו א, והבא אל תוכו מוקף מהן מכל צד ותחדורנה אל מוחו וזיככו את מחשבתו לחשוב גם הוא ברוח קדושה וטהרה ולעבוד את ה' בלב שלם כאמור. (ראה פי' הרא"ש מקואות (פ"ה מ"א): "והא דתנן לקמן בפ"י (צ"ל בפ"ו) השידה והתיבה שבים אין מטבלין בהם אא"כ היו נקובין כשפופרת הנוד, שאני התם ש ה י מ מ ק י פ נ אבל אם היו עומדין על שפת הים ומחוברים לים כשפופרת הנוד אין מטבלין בהם". סימן ומליצת טהרה לדבר.) ומה נעלה ורוממה קדושת מקום כזה לקבל גם שפע מרובה מעל, שפע קדושה וטהרה ורוח הקודש, כאמרם ז"ל "הבא לטהר מסייעין אותו", וכמ"ש (שמות כ, כד): "בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אל יך וברכתיך". ומתקרב לפי"ז גם בדרך המובנה מ"ש האלשי"ך ז"ל שבאמצעות הצדיקים הקב"ה משרה שכינתו, שהם במחשבותיהם הקדושות והטהורות מכינים ומכשירים את המקום להיותו אוצר בקרבו קדושה יתרה, כמבואר.

ועפי"ז אפשר לחלק קדושת בית הכנסת והשפעתו על באי שעריו לשתי מדרגות עיקריות: א) הקדושה הראשונה, הגבוהה והמזוככת, שמשמים קדשוהו למקום ההוא והאצילו עליו קדושה יתירה ושפע אורה ממרומים, ב) הקדושה ממדרגה שניה ונמוכה מהראשונה, היא הקדושה הטבעית שביארנו, שגלי המחשבות הטהורות והקדושות השולטים בו מסגלים ומכשירים את האדם להתרומם לידי תפילה זכה וברה, לידי עבודה שבלב תמה ונשאה. ולפי ערך האדם והכשרתו הוא מסתגל להיות מושפע מאחת משתי מדרגות הקדושה ו"לפום גמלא שיחנא". ועד"ז י"ל דמה שהתפלל שלמה בחנוכת הבית (מלכים שם): "וגם אל הנכרי אשר לא מעמך ישראל הוא ובא מארץ רחוקה למען שמך וגו' ובא והתפלל אל הבית הזה, אתה תשמע השמים מכון שבתך ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי", לא מתנת חנם שאל אלא במשפט, דאף שאינו מזומן לקבל טהרת הקודש ושפע ההארה ממדרגה הראשונה הרוחנית היורדת ממרום דרך המקדש, בכ"ז פעולת המקדש ממדרגה השניה הנמוכה, שעל פי החוקים הטבעיים של העולם התחתון תנכר אותותיה כמה שיהיה גם עליו, דאף שבארצו ובביתו לא יתרומם למעלת תפילה זכה לשם ה' הנשגב, אמנם בבואו להתפלל אל הבית הקדוש הזה, המלא רוח קדושה ומחשבות קודש על כל גדותיו, תהיה תפלתו זכה וברה, לפי שיקלטו במוחו רב או מעט

מגלי המחשבות הנעלות והטהורות השטות במלא רחבו והיה גם הוא כאיש אחר ולבבו גם הוא ירחש סוד שיח קודש רם ונשגב בכוונה יתרה, ולכן "אתה תשמע השמים וכו' ועשית ככל אשר יקרא אליך", כי "ק ר ו ב ה ' ל כ ל קוראיו לכל אשר יקראוהו ב א מ ת". ואם בנכרי כך, בזרע אברהם יצחק ויעקב עאכו"כ שתפלתו זכה יותר במקום קדוש ויותר היא נשמעת.⁷⁰

* * *

והנה מדבריהם ז"ל בכמה מקומות מבואר שגדול ערך בית המדרש מערך בית הכנסת, ומהם נביא אמרם ז"ל (ברכות ח, א): "מאי דכתיב אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב"? אוהב ה' שערים המצוינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות, היינו בתי מדרשות שלהם שיש שלומדים שם מקרא ויש לומדין שם משנה ולא עלו בידן הלכה שיוצאות מן התלמוד, כדאמרינן סוף פרק אלו מציאות "העוסקין במקרא – מדה ואינה מדה, במשנה, – מדה וכו', בתלמוד – אין לך מדה גדולה מזו". (מהרש"א בח"א), והיינו דאמר ר' חייא בר אמי משמיה דעולא: "מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה אלא ד' אמות של הלכה בלבד", וכ"ה במאמרם במס' מכות שהזכרנו, "טוב לי יום אחד שאתה עוסק בתורה לפני מאלף עולות שעתיד שלמה בנך להקריב לפני על גבי המזבח". ויותר מזה אמרו (שקלים ט, ב) "ר' חמא בר"ח ורבי אושעיא רבה כד הוו מטיילין באלין כנישתא דלוד, אמר ליה ר' חמא בר' חנינא לר' אושעיא רבה: כמה ממון שקעו אבותי כאן". אמר ליה: כמה נפשות איבדו אבותיך כאן: מי לא הווין בני אינשא דילעון באורייתא? ר' אבין עביד תרעיה לסדרא רבא, נחית ר' מני לגביהם, אמר: חמי מה דעבדית". אמר ליה: "וישכח ישראל עושהו ויבן ה' יכלות" – מי לא הוון בני אינשא דלעון באורייתא? ומכש"כ בזמננו שרבים מתרשלים בתפילה ורבים עושים תפלתם קבע ולא תחנונים, ו"מאי קבע? אמר ר' יעקב בר אידי: אמר רבי אושעיא: כל שתפלתו דומה עליו כמ שו"י" (ברכות כט, ב), ומה גם בעיר הזאת שנמצאים בה בתי תפלה די הצורך ומעולם לא אמר פה אדם צר לי המקום להתפלל.

לכן אומר למיסד הבית, אשר ברכו ה' בהון ועושר ויגדלוהו מרוב אחיו, כי לו נאה לו יאה לעשות את הבנין המפואר הזה לבית מדרש התורה ולא רק לבית תפילה; לו נאה ולו יאה לנדב סך ידוע לקרן קימת, אשר

⁷⁰ הדברים האלה אמנם נאמרו רק לשעתם לשבר את האוזן, ובכ"ז לא זזו ממקומם, כי ראויים הם לשמוע וגם דברים צדדיים נשלבו בס.

פריו יהיה קודש לתמיכת אברכים סמוכים להוראה שישבו בבית זה להשתלם בתורתם ויצאה ממנו אור הלישראל, כי עדיין ב"ה איכא בני אינשי דילעון באורייתא" אם אך תושט להם התמיכה הנחוצה למחיתם, ובוזה יגדל ערך הבית ותרבה זכות מיסדו, "דתורה מגנא ומצללא" (סוטה כא,א).

ועל דרך האמור מקדושת המקדש בשביל האור היוצאת ממנו ממליץ אני מה שאמרו ז"ל (עירובין ב,א): "שלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולין, שנאמר: 'ושחטו פתח אהל מועד', בזמן שפתוחין ולא בזמן שהן נעולים. והא כי כתיב ההיא במשכן כתיב? אלא אשכחן מקדש דאיכרי משכן וכו', שנאמר: 'ונתתי משכני בתוכם'". דאחרי שעיקר קדושת הבית הוא בשביל האורה היוצאת ממנו לישראל, א"כ אימתי מקרי מקדש ב מ ל ו א ו? בשעה שהאורה שופעת ממנו, ואימתי הוא? כשכבר האיר המזרח, כשדלתותיו פתוחות ובני ישראל נכנסים ויוצאים ומקבלים שם שפע קדושה ויוצאת ממנו אורה. אבל אם פרושה עדיין חשכת הלילה, אם טרם האיר המזרח ודלתות ההיכל נעולות, סגורות על מסגר ובני ישראל אינם נכנסים ויוצאים בו ואינם מקבלים בו השפע, אז הרי חסר בו היסוד העיקרי של קדושתו ואין עליו תורת מקדש ב מ ל ו א ו, ולכן אם שחטו בו שלמים באותה שעה פסולין דהוי כעין קדשים בחוץ דבציר עכשיו מקדושת המקום, שנאמר: "ושחטו פתח אהל מועד", בזמן שפתוחין ולא בזמן שהם נעולים". ופריך הש"ס "והא כי כתיב ההיא במשכן כתיב"? כלומר, מנלן ללמוד מהאי קרא דעיקר קדושת המקדש – גם במקדש עולמים – הוא רק בשביל האורה היוצאת ממנו ולא גם מצד עצם בנינו החמרי, והא ההוא קרא במשכן כתיב? ודלמא שאני משכן שהיה רק כדירת עראי ובנוי כאהל מאדנים וקרשים פרושים ביריעות ועורות תחשים ועומד ליפרק, שעל כן לא הבנין הוא העיקר כי אם האורה השופעת ממנו, אבל במקדש עולמים בבית הבחירה הרם והנשא הבנוי לתלפיות – הביטו וראו, מה נעלה שפעת הודו, מה נהדרה יפעת זהרו! שמא הבנין עצמו הוא עיקר גדול ולא רק האורה היוצאת ממנו, וא"כ גם כשדלתותיו נעולות לא בצרא קדושתו? ומשני: "אשכחן מקדש דאיכרי משכן", כלומר: אין המקדש עולה על המשכן בשביל יופי בנינו; לא היופי הוא העיקר, לא הפאר וההדר, לא הזיו והיפעה, אלא האורה השופעת ממנו; לא הבנין הוא המקדש אלא לבות בני ישראל, שנאמר: "ונתתי משכני בתוכם", בתוך לבות בני ישראל. ואם בבית עולמים כך, במקדש מעט על אחת כמה וכמה.

עוד אחת:

אמרו רז"ל (שבת יא,א): "כל עיר שגגותיה גבוהין מבית הכנסת לסוף חרבה, שנאמר: "לרומם בית אלקינו ולהעמיד חרבותיו", ועיין בשערי תשובה או"ח (סי' ק"נ) שיש להפליגו מאד בחומר דין זה, ובשו"ע (שם) כתב "מי שהגביה ביתו יותר מבית הכנסת י"א שכופין אותו להשפילו". אמנם בדורותינו רחוק מאד שיתקיים דין זה. והראשונים ז"ל כתבו וכן נפסק בשו"ע שם שבגגותינו המושפעים לית לן בה, אבל גם זה לא יועיל לן דמ"מ בעינן שלא יהיו החדרים והעליות שתחת גגי הבתים גבוהים משל ביהכ"נ. והמג"א כתב דעכשיו אין נוהרים בזה כיון דבתי שררות גבוהים ליכא היכרא לביהכ"נ, וגם זה לא יעלה ארוכה לערים לא גדולות דליכא בתי שררות גבוהים. ויותר מזה חושבני דכשם דאיכא קפידא על הגובה שיהיה ביהכ"נ גבוה משל בתי העיר ה"נ נראה לכאורה דאיכא קפידא גם בשכלול יפיו החיצוני והפנימי, שהרי גובהו ילפינן מקרא (עזרא ט,ט): "ויט עלינו חסד לפני מלכי פרס לתת לנו מחיה לרומם את בית אלקינו", וה"נ כתיב קרא (שם ז,כז): "ברוך ה' אלקי אבותינו אשר נתן כזאת בלב המלך לפאר את בית ה'", וכה"א (ישעיה ס"ג) "כבוד הלבנון אליך יבא וגו' לפאר מקום מקדשי". ובזה לא נמצא ידינו ורגלינו, כי מי לא ידע שבתי עשירינו מפוארים ומגוהצים לאין שיעור וערך יותר מבתי כנסיותינו.⁷¹

אמנם אפשר ללמד זכות ולומר דדין לא נאמר אלא על ביהכ"נ ולא על בית המדרש. לפי שבית הכנסת מיוחד רק לתפילה, שהיא עבודה שבלב ויסודתה ברגשות האדם והתפעלות נפשו, וידוע שבנין רם ונשא, גדול ומפואר יפעל על הרגש האיסתטי של האדם. בבוא אדם לתוך בנין כזה ימלא לבו רגשי יראת כבוד ויראת רוממות, רגשי התפעלות והתעדנות הנפש, רגשי פיוט ושירה מקסם החן וההוד השפוך עליו, ובנפשו יחוש מעין התבטלות עצמותו בפני הנשגב והמרום, מעין התלכדות והתאחדות עם ההרמוניה הנפלאה כמשקטפה על תהומות ים, מעין פשיטת חמרו וטיסת נפשו בעולם הרוח והנאצל, שזה מכשיר את האדם לתפלה ולעבודת הלב, עבודת הרגש. משא"כ בית המדרש המיוחד בעיקרו ללימוד התורה, ששם אין לנו עסק עם רגשות הלב והתפעלות הנפש, אלא עם השכל הבריא והשקט, עם ההגיון הזך והישר, וכל רגשי התפעלות לא לבד שלא יועילו אלא גם יזיקו – שם אין לנו עסק עם הסביבה המהודרה והמקסימה אלא עם גוף התורה המוטפת לפני השומעים. ולכן מצאנו לחז"ל שבביהכ"נ הטעימו ענין קביעת המקום ולא קביעת התפילה, כמו שאמרו (ברכות ו,ב): "כל הקובע

⁷¹ רמיה לחכימא היתה, כי גם ביהמ"ד המחונך היה נמוך מהבית הפרטי שעמד על ידו.

מקום לתפלתו אלקי אברהם בעזרו וכו", ועל התפילה עצמה אמרו (שם כח,ב): "העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים", ובתלמוד תורה אמרו להיפוך (אבות א,טו): "עשה תורתך קבע", ועל המקום אמרו (שקלים ט,ב): "כמה נפשות איבדו אבותיך כאן". וכן מצינו שלענין בית הכנסת אמרו (תוספתא מגילה פ"ג): "אין בונין אותו אלא בגבהה של עיר", ולענין תלמוד תורה אמרו (פסחים קיב,א): "אל תשב בגבהה של עיר ותשנה". ולכן בבתי כנסיותינו המיוחדים גם ללימוד התורה, והוא לנו העיקר, אפשר שדינם בבית המדרש, וע"ז אין קפידא במה שאינם גבוהים משאר בתי העיר ובלבד שתהא בהם התורה לקבע. (ואומר אני עפ"י דרך צחות, שאבותינו מכמה דורות האחרונים שלא הקפידו על היופי בביהכ"נ משום שהיתה התורה שבהם לעיקר וקבע ומשנתמעטה התחילו לדקדק יותר ביופי וגהוץ...)

ובדרך זו יש לומר במה שאמרו שם (שבת יא,א): "אמר רב אשי: אנא עבדי למתא מחסיא דלא חרבה", ופרש"י שמנעם מלהגביה בתייהם יותר מביהכ"נ. והרא"ש עמד ע"ז דמאי רבותא משמיענו, עיי"ש. ולפי האמור יש להכניס בדרך הדרש כוונה אחרת בדבר. ^{21/08/2018}מי שהסתופף במתיבתות הגדולות ידע שבשעה שירבו התלמידים עד שלא יכילם בית המתיבתא יקבעו רבים מהם את מקומם בבתי הכנסיות שבעיר, ובאופן זה יהפכו כולם לבתי מדרש ומתיבתות. ולכן בימי רב אשי, שהיה ראש ישיבה במתא מחסיא, בטח נהרו אלפי תלמידים להקשיב לקח מהמורה הגדול הזה, מאור הגולה ו"סוף הוראה", וכאשר לא הכילם בנין המתיבתא קבעו לימודם בבתי הכנסיות שבעיר ונהפכו כולם לבתי מדרש, ושוב אין קפידא במה שאינם גבוהים משאר בתי העיר, ובזה עבד למתא מחסיא דלא חרבה. (ולא נעלם ממני מה שאמרו (כתובות קו,א): "כי מיפטרי רבנן וכו' ואמרי לה מבי רב אשי הוו פיישי מאתן רבנן וקרו נפשיהו יתמי דיתמי", דאפי"ה הוו נפיישי).

על כן, אם חפצים אנו לקיים דין זה שלא יהיו בתינו גבוהים ומפוארים יותר מביהכ"נ, עלינו להפוך את בתי כנסיותינו לבתי מדרש, להרביץ בהם תורה בקביעות, ושב הנני אל דברי, שלמיסד הבית הנעלה הזה נאה ויאה לעשותו ל"שערים המצוינים בלכה" להושיב בו לומדי תורה בקביעות ולקצוב להם תמיכה והיה למקור ברכה, כי ממנו תצא תורה לישראל, כי "אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות בית יעקב" ו"תיכף לת"ח ברכה".

* * *

להעריך את ערך המפעל שעשה ויעשה מיסד הבית נלמוד מדברי חז"ל (ב"ב ד,א) גבי הורדוס שהרג חכמי ישראל ושאל מבבא בן בוטא: מאי תקנתיה דהאי גברא? א"ל: הוא סימא עינו של עולם וכו' ילך ויתעסק בעינו של עולם, דכתיב: "הנני מחלל את מקדשי גאון עוזכם מחמד עיניכם". הרי שבונה מקדש נוטע עין בישראל, עין רוחנית לראות מראות אלקים, להביט על מפעלות ה' ולהכיר את מי שאמר והיה העולם. וכמה מעלות טובות ומכופלות למיסד הבית הזה, שלא העין הראשונה היא שהוא נוטע, כי כבר נטע עינים כאלה בעירו משכבר הימים וירבה אורה.

להודות לו ולברכו על מפעלו אין אתנו יודע, "שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות" ו"שכר מצוה בהאי עלמא ליכא". אולם ברכתנו מפורשת בתורה ורק אותה נגיד. אמרו חז"ל בפסיקתא (מובא בילקוט תש"א:): "ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן", ר"א אומר: "ביום כלות משה" – ביום שכלו מזיקין מן העולם, ומאי טעמא? "לא תאונה אליך כל רעה ונגע לא יקרב באהלך". א"ר יוחנן: מה לי ללמוד ממקום אחר, נלמד ממקומו: "יברכך ה' וישמרך" – מן המזיקין. ר"י אמר: ביום שכלתה איבה מן העולם וכו', ומה טעם? "אשמעה מה ידבר האל וגו'". ריש לקיש אמר: מה לי ללמוד ממקום אחר, נלמוד ממקומו: "וישם לך שלום", לפי שביום הקמת המשכן נאמרה ברכת כהנים סמוכה לה. אף אנו נאמר ביום הקמת "מקדש מעט": יה"ר שתחולנה כל הברכות הכלולות בברכה המשולשת בתורה, וכמו שביארו חז"ל בילקוט שם בפרטיות, כאשר נביאם פרקים פרקים: "יברכך בנכסים, וישמרך בגוף, וישמרך מן המזיקין וכו', עם הברכה שמירה. מלך בוד"ש לו אוהב בסוריא והוא יושב ברומי, שלח המלך אחריו, עלה ובא אצלו, נתן לו מאה ליטרין זהב, טענו, יצא לדרך נפלו עליו ליסטין ונטלו כל מה שנתן לו. שמא יכל לשומרו מן הליסטין? לכך נאמר: יברכך ה' וישמרך וכו', יברכך בבנים, וישמרך בבנות". והכל עולה ומצטרף לאחד, לפי שלשמור לאדם לעולם ולנצח את הברכה הניתנת לו ממרומים אי אפשר, שהרי טפחות ימיו עלי ארץ וסוף כל אדם למות ולעזב לאחרים חילו ולא ידע את אשר יהיה אחריו. ויש שיחסר האדם את נפשו מטובה ואסף עושר ונכסים ובמותו יבזוזו בניו ויאבדו הונו בענין רע, בהבל ורעות רוח, ונמצא שאין ברכתו נשמרת, ולכן אין "ישמרך" – שמירה הבאה עם הברכה – אלא א"כ וישמרך ב"בנים" טובים וישרים, בנים הולכים בדרכי ה' ואוחזים מעשי אבותיהם בידיהם, שאז נשמר אבי המשפחה וקניניו ביוצאי חלציו הממשיכים את קיומו, ואז רק אז יהא ערך הברכה הבאה עליו מלא וקים. "יאר ה' פניו אליך" – יעמיד

ממך בנים בני תורה, שנאמר: כי נר מצוה ותורה אור". ומי שלא זכה לבנים בני תורה הנה בתמכו בני עניים שמהם תצא תורה, בהשכינו בביתו, בבית מדרשו, ת"ח השמים לילות כימים ומספיק להם צרכיהם – הרי זה להארת פנים, כמאמרם ז"ל (סנהדרין יט,ב): "כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו". "ויחנך" – יתן בכם דעת שתהיו חוננים זא"ז ומרחמים זא"ז, כענין שנאמר "ונתן לך רחמים" ויחנך – יחנך במשאלותיך, ד"א: יתן חנך בעיני בריותיו". כי מכיון שתהיו חוננים ומרחמים זה את זה יחנכם ה' ב"משאלותיכם", כמאמרם ז"ל: "כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים", ומזה יהיה "חנך בעיני בריותיו", אהוב למקום אהוב לבריות. "ישא ה' פניו" – יעביר כעסו ממך ויהפך פניו אליך וכו' וישם לך שלום – שלום בכניסתך, שלום ביציאתך, שלום עם כל אדם וכו' וישם לך שלום בביתך". שלום בהכנסותיך, שלום בהוצאותיך, ומזה שלום עם כל אדם ושלום בביתך, במשפחתך. "ד"א: זה שלום תורה, שנאמר: ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום". ואין עוז אלא תורה. ע"י הרבצת תורה ותמיכת לומדיה נזכה לעוז וגבורה פנימית, שכוחות האומה ובכללה כל פרט ופרט נחזקים ע"י לימוד התורה והחזק בקרנות מזבח קדשנו. נזכה לשלום הרוח מבלי חשוש לבנינו שיתעו בדרכים יכשלו בהן; נזכה לשלום בית ושלום משפחה, שלא תקום לנו מלחמה בביתנו, אבות בבנים ובנים באבותם... ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום.

אמרו חז"ל (שם) במשכן: "וימשח אותו ויקדש אותו" – משיחה בעוה"ז ומשיחה לעוה"ב". ואמרו ז"ל (מגילה כט,א): "עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל". ונראה שבהקבעם בא"י ידונו כבתים חדשים ותהא להם חנוכה מחדש. דהר"ן (נדרים מז,א) כתב משם הירושלמי שאם אמר קונם לבית זה שאני נכנס ונפל וחזר ובנאו מותר ליכנס בו, לפי שפנים חדשות באו לכאן, ומכש"כ אם נבנה במקום אחר. וכ"פ בשו"ע (יו"ד רט"ז), וה"נ לכשיקבעו בא"י יהיו כבתים חדשים להצריכם חינוך וקידוש. ובודאי אין הדעת נותנת שתהא חנוכת ביהכ"נ שלא בפני בעליו. ולכן אני ממליץ שהבונה ביהכ"נ וביהמ"ד בגולה הרי הוא לו לערובה שיקום לעת קץ הפלאות לעמוד בראש מחנכי הבית אשר יקבע בארץ ישראל במהרה בימינו.

מי ששיכן את שמו בבית הזה הוא ישים ברכה ושלום על בוניו ועל כל מי שמיחדים בתי כנסיות לתפלה ומי שבאים בתוכם להתפלל, על מרביצי תורה ותומכי לומדיה מוסיפי אורה בישראל; הוא יטהר רוחנו ויקדשנו בקדושתו לשים משכנו בתוכנו, כאמור: "היכל ה' המה"; הוא ישמחנו

במהרה בבנין אריאל לרוממו עליון במרומי הר ציון ויטענו בארצנו
במהרה בימינו, אמן.